

CZU 343.54

TIPURILE ȘI FORMELE VIOLENȚEI ASUPRA VÂRSTNICILOR**Ștefan BELECCIU,**doctor în drept, conferențiar universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova**Ion COJOCARU,**

doctor în drept, conferențiar universitar, avocat, Brașov, România

O formă distinctă a violenței în cadrul familiei o constituie cea îndreptată contra vârstnicilor, care constă în neglijarea, abuzul sau maltratarea din partea propriilor copii ori a rudelor apropiate. Elementul principal al acestui articol este preocuparea față de tipurile și modalitățile relexor tratamente aplicate persoanelor vârstnice, un subiect care continuă să fie minimalizat și trecut sub tăcere. În acest sens, în literatura de specialitate s-a încercat a defini „bătrânețea”, limitele sale și tipurile violenței îndreptate contra vârstnicilor. Toate formele specifice de abuz contra vârstnicilor nu pot fi ușor investigate, atât din cauza caracterului lor „privat”, manifestat de cele mai multe ori, numai în cadrul familial, cât și din cauza conținutului vag, deschis oricăror interpretări, al noțiunilor menționate.

Cuvinte-cheie: violență în familie, bătrâni, bătrânețe, vulnerabil, neglijență, abuz, maltratare, model cultural, generație, caracter privat.

TYPES AND FORMS OF VIOLENCE AGAINST ELDERLY PEOPLE**Ștefan BELECCIU,**associate professor, PhD,
Academy „Ștefan cel Mare” of MIA of the Republic of Moldova**Ion COJOCARU,**

PhD, associate professor, lawyer, Brashov, Romania

A distinct form of domestic violence is the one directed against the elders, which consisted of neglect, abuse or maltreatment from their children or close relatives. The main element of this article is concern about the types and modalities maltreatment of the elders, a topic that continues to be minimized and hidden. In this regard, the literature was trying to define „old age”, its limits and types of violence against elders. All specific forms of abuse against elders can not be easily investigated, both due to their „private” manifested most, often only within the family, and because of vague content, open to any interpretations of the concepts mentioned.

Keywords: domestic violence, elderly, old, vulnerable, neglect, abuse, maltreatment, cultural model, generation, private.

Introducere. Violența este un fenomen social care ține, din nefericire, să devină banal. Persoanele în etate, fiind o categorie vulnerabilă a populației, nu puteau să nu devină victime, una dintre cele mai ușoare ținte ale abuzului în familie.

Astfel, o formă distinctă, aparte de violență în cadrul familiei o constituie cea îndreptată contra vârstnicilor, care constă în neglijarea, abuzul sau maltratarea din partea propriilor copii ori a rudelor apropiate. Ideea că cineva va escroca sau va jefui o persoană în

etate este tulburătoare, dar aceea că un membru al familiei își va maltrata fizic un părinte în vârstă este de neconceput [7, p. 413].

Elementul principal al acestei provocări este preocuparea față de tipurile și modalitățile relexor tratamente aplicate persoanelor vârstnice, un subiect care continuă să fie minimalizat și trecut sub tăcere.

Materiale și metode aplicate. În procesul realizării studiului au fost utilizate următoarele metode de cercetare științifică: analiza sistemică, analiza logică, analiza

comparativă, sinteza și clasificarea. Materialele folosite sunt: doctrina juridică națională și internațională, legislația națională și internațională și literatura de specialitate.

Rezultate obținute și discuții. Persoanele în etate reprezintă o categorie socio-demografică distinctă în populația totală prin vârsta înaintată, aproximativ de 60 ani și peste, caracterizată prin modificări morfofiziologice ireversibile ale organismului, nivelul scăzut de activitate, trebuințe, interese, aspirații materiale și culturale specifice, care sunt în dependență totală sau parțială de copiii săi sau de alte persoane care sunt în relații de tutelă sau curatelă.

În acest context, diferiți autori, pe plan mondial, au încercat să definească bătrânețea și să-i stabilească limitele. Astfel, s-au conturat mai multe definiții, mai mult sau mai puțin contestate.

Criteriul cronologic a fost poate printre primele criterii de definire, dar a fost intens criticat datorită faptului că poate exista o îmbătrânire precoce și pot exista persoane în vârsta la care majoritatea funcțiilor sunt asemănătoare omului adult.

Noțiunea de „vârsta înaintată” se utilizează pentru perioada din viața omului care urmează după maturitate și ține până la sfârșitul existenței sale. Această perioadă mai este numită și „vârsta a treia”, „perioada de involuție”, „perioada de bătrânețe” sau „senescență”.

Dicționarul Lacrouse de psihiatrie [5, p. 96] definește bătrânețea ca fiind ultima perioadă a vieții corespunzând rezultatului normal al senescenței. Termenul se opune celui de „senilitate”, care ar fi aspectul patologic, dar în același timp precizează ca bătrânețea extremă nu se distinge prin nimic de senilitate. Tot dicționarul Lacrouse [5, p. 96] definește îmbătrânirea ca fiind ansamblul de transformări ce afectează ultima perioadă a vieții și care constituie un proces de declin, semnele îmbătrânirii fiind,

slăbirea țesuturilor, atrofia musculară cu scăderea funcțiilor și performanțelor, toate acestea concurând la limitarea progresivă a capacității de adaptare. În acest sens, în dicționar este precizat că îmbătrânirea oferă în mod vădit imaginea inversă a dezvoltării și a putut fi descrisă ca o inovație.

În concepțiile medico sociale franceze se vorbește de:

a) vârsta a treia: după 65 de ani, corespunzând vârstei pensionării;

b) vârsta a patra: după 80 de ani [9, p. 122];

Cea mai uzuală formă de clasificare a bătrâneții cuprinde:

a) stadiul de trecere spre bătrânețe: de la 65-75 de ani;

b) stadiul bătrâneții medii: 75-85 ani;

c) stadiul mării bătrâneți: peste 85 de ani.

În literatura de specialitate americană persoanele de vârsta a treia se clasifică astfel:

a) bătrâni-tineri „old-young” cu vârsta cuprinsă între 65-75 ani;

b) bătrâni-bătrâni „old-old” cu vârsta mai mult de 75 de ani [11].

Dicționarul Lacrouse [5, p. 96] prezintă și stadiul de presenescență, ca fiind perioada care corespunde începuturilor îmbătrânirii, întinzându-se între 45-65 de ani și variind considerabil de la un individ la altul; ea este considerată o adevărată răspândire a îmbătrânirii, în care involuția organelor nu joacă decât un rol minor.

Pe plan psihiatric s-a încercat individualizarea unor stări nevrotice caracteristice menopauzei sau andropauzei, care nu are specificație, în schimb s-au dovedit depresii și melancolii de involuție care au o oarecare specificitate și dau o undă pesimistă [10, p. 132].

Referitor la violența față de persoanele în etate, menționăm că, estimările făcute, de exemplu, în SUA, care se confruntă cu o rată extrem de ridicată a violenței în familie, arată

că, în fiecare an, din 25 de bătrâni un bătrân devine victima violențelor exercitate de către membrii familiei, ceea ce înseamnă că, în total, aproximativ un milion de bătrâni sunt abuzați anual.

Numărul de maltratări ale persoanelor vârstnice este aproape la fel de mare ca și cel al maltratărilor copiilor, dar nu toate cazurile ajung la cunoștința publicului sau a autorităților. Abuzul sau violența contra bătrânilor este, adeseori, parte componentă a unui model cultural perpetuat de la o generație la alta [10, p. 14]. Cel mai adesea, abuzul contra copiilor sau împotriva soției, manifestat, mai cu seamă, în familiile defavorizate din punct de vedere economic, poate conduce și la abuz contra vârstnicilor. Acest abuz se situează, de fapt, în prelungirea celorlalte forme de violență în familie.

Abuzul contra persoanelor vârstnice, este generat de către o rudă, membru al familiei, care locuiește împreună cu o persoană vârstnică sau de către persoane care nu au calitatea de rude, dar care fac parte din anturajul vârstnicului sau care vin întâmplător în contact cu acesta. La aceste două categorii se adăugă și categoria instituțiilor care nu țin cont de condiția de persoană umană defavorizată a persoanei vârstnice.

În acest context, legislația română oferă un șir de trăsături caracteristice persoanei în etate și anume portretul vârstnicului-victimă a violenței în familie care constă în:

- persoană cu vârsta peste 65 de ani;
- cel mai adesea este o femeie singură;
- persoană fără roluri în societate, marginalizată și exclusă social, discriminată pe criteriul vârstei;
- prezența afecțiunilor fizice, mintale și senzoriale, cronice sau acute;
- capacitatea de apărare diminuată;
- mobilitate diminuată, pierderea autonomiei, incapacitatea de autoîngrijire, necesități de îngrijire care depășesc capacitățile îngrijitorului;

- sociodependență [2].

Exista următoarele categorii de abuz asupra persoanelor vârstnice: atacul (violența fizică), alimentația insuficientă (privarea de hrană), administrarea necorespunzătoare a medicamentelor (neadministrarea celor prescrise), abuzul emoțional, psihic și verbal, abuzul sexual, abuzul financiar, izolarea voluntară (sau ținerea vârstnicului în captivitate), neacordarea ajutorului în activitățile zilnice de îngrijire [6, p. 82].

Legislația națională nu descrie expres tipurile de violență față de vârstnici pe când legislația românească le descrie în mod detaliat prezentând o serie de aspecte specifice care trebuie luate în considerare:

- dificultățile economice: adeseori, cuplurile care au în îngrijire persoane vârstnice trebuie să se ocupe în paralel și de propriii copii, iar nevoile crescute (de exemplu, îngrijirile medicale) și solicitările persoanei vârstnice, uneori în mod revendicativ și stresant, contribuie la precipitarea actelor de violență împotriva ei. Asemenea acte apar, de cele mai multe ori, în familiile în care părinții sunt complet dependenți de propriii lor copii, în care nu există nici o posibilitate de a angaja persoane care să se ocupe de îngrijirea lor;

- mentalitatea: persoanele vârstnice sunt privite în societatea actuală ca fiind persoane fără ajutor, ale căror probleme impun măsuri medicale și sociale distincte;

- pierderea statusului de persoană activă: prin pensionarea și neimplicarea în alte tipuri de activități;

- transmiterea transgenerațională a abuzului: studiile arată că o parte însemnată dintre cei care își violentează părinții au fost ei înșiși victime ale violenței exercitate de aceștia;

- determinarea persoanei vârstnice de a ceda bunuri, locuința, alte valori în schimbul promisiunii de a i se acorda îngrijire: unii dintre susținători recurg la tot felul de acte de presiune și violență pentru a obține bunuri

rile chiar înainte de decesul proprietarului;

- conflictul dintre generații și tendința vârstnicilor de a-și trata copiii adulți ca și cum ar fi încă copii, contestându-le dreptul de a lua decizii, manifestând irascibilitate în diferite situații, motiv pentru care se instalează un climat de tensiune. Acest climat este cu atât mai conflictual cu cât între copii și părinți există incompatibilități în ceea ce privește valorile, atitudinile religioase, politice, morale și nu există preocuparea pentru achitarea reciprocă a unor obligații financiare;

- tipul de personalitate a vârstnicului: poate influența, în cea mai mare măsură, reacțiile anturajului familial, determinând, în cazul tipului pasiv-dependent și al celui indiferent, tendințe frecvente de violență, agresivitate sau abuz;

- internarea fără acordul vârstnicului într-un spital, azil, ospiciu reprezintă o altă formă de violență [5].

Legislația națională [1, art. 2] ne oferă o clasificare generală a violenței în familie al cărei subiect poate fi și persoana în etate dacă este membru de familie în conformitate cu prevederile legale [1, art.3]. În sensul reglementărilor naționale violența în familie este clasificată în:

- violență fizică-vătămare intenționată a integrității corporale ori a sănătății prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, prin otrăvire, intoxicare, alte acțiuni cu efect similar;

- violență sexuală-orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală în cadrul familiei sau în alte relații interpersonale, cum ar fi violul conjugal, interzicerea folosirii metodelor de contracepție, hărțuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită, impusă; obligarea practicării prostituției; orice comportament sexual ilegal în raport cu un membru de familie mi-

nor, inclusiv prin mângâieri, sărutări, pozare a copilului și prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală; alte acțiuni cu efect similar;

- violență psihologică-impunere a voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecventării instituției de învățământ; deposedare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar;

- violență spirituală - subestimare sau diminuare a importanței satisfacerii necesităților moral-spirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor de familie, prin interzicere, limitare, luare în derâdere sau pedepsire a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice sau religioase; impunere a unui sistem de valori personal inacceptabile; alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare;

- violență economică-privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate; abuz de variate situații de superioritate pentru a sustrage bunurile persoanei; interzicere a dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune; control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune; refuz de a susține familia; impunere la munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv a unui membru de familie minor; alte acțiuni cu efect similar;

- reacțiile de agresivitate contra bătrânilor cuprind o multitudine de forme, de la

neglijarea trebuințelor lor materiale și spirituale, la administrarea unor calmante sau alcool pentru a-i face mai ușor de manevrat, adeseori, pentru semnarea unor acte avantajoase pentru „susținătorii” legali și până la violența fizică propriu-zisă. Asemenea forme de abuz sunt extrem de dificil de estimat sau de prevenit, deoarece sunt ascunse, în majoritatea cazurilor, opiniei publice și asistenței sociale de specialitate.

Luând în considerare varietatea actelor de violență și agresiune contra vârstnicilor din familie, cercetătorii T. Hickey și L. Douglas Richard [8, p. 171-176] au clasificat violența împotriva acestora astfel:

– neglijare pasivă–constând în ignorarea, pur și simplu, a vârstnicilor de către proprii copii, fără a le acorda nici cel mai mic ajutor material sau sprijin afectiv, fără a-i vizita sau a se interesa de ei, în cazul în care locuințele părinților sunt separate de acelea ale copiilor;

– abuz verbal sau emoțional–constând în insulte, jigniri, supunerea la umilințe, tratarea lor ca ființe infantile, care nu au nici un drept la demnitate personală;

– neglijare activă–implicând izolarea deliberată a vârstnicilor, refuzul premeditat de a le mai da alimentele sau medicamentele necesare, internarea lor forțată în aziluri sau case pentru bătrâni;

– abuz fizic–constând în maltratarea propriu-zisă, manifestată prin bătăi și loviri, adeseori extrem de grave, cu consecințe fatale chiar.

La rândul lor, Stanley D. Eitzen și Maxine Baca Zinn clasificau formele de abuz împotriva vârstnicilor în felul următor [4, p. 289]:

– abuz fizic–loviri, pămui, folosirea unor restricții fizice în domeniul hranei și asistenței medicale;

– abuz cu caracter psihic–atacuri verbale, amenințări, folosirea ca mijloace de agresiune a fricii și izolării;

– abuz în ceea ce privește medicamentele–stimularea, de către medici și membrii familiei, a vârstnicilor pentru a lua medicamente cu efecte tranchilizante, în scopul de a-i manipula mai ușor;

– abuz material–furtul de bani și alte bunuri materiale de la vârstnici, dobândirea de bani sau proprietăți de la aceștia pe căi frauduloase, cel mai frecvent, prin înșelăciune și abuz de încredere, impunerea forțată a vânzării unor bunuri proprii, obligarea bătrânilor de a-și schimba testamentul în favoarea agresorilor sau a altor rude apropiate etc.;

– violarea unor drepturi–forțarea bătrânilor de a se interna într-un așezământ pentru persoane vârstnice.

Concluzii. Toate aceste forme specifice de abuz contra vârstnicilor nu pot fi ușor investigate, atât din cauza caracterului lor „privat”, manifestat, de cele mai multe ori, numai în cadrul familial, cât și din cauza conținutului vag, deschis oricăror interpretări, al noțiunilor menționate. Astfel, ceea ce pentru un vârstnic reprezintă o jignire sau o atitudine umilitoare, abuzul verbal sau emoțional, pentru alți vârstnici constituie o normalitate, o obișnuință [3, p. 306]. Mai ales, în familiile stereotipizate, cu handicap moral și economic, aceste forme de agresivitate sunt deosebit de frecvente, ca reacție la dificultățile cu care se confruntă aceste familii și ca produs al unui mod de viață caracterizat de relații tensionate între membri.

Referințe bibliografice

1. Legea Republicii Moldova nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, În: Monitorul Oficial nr. 55-56 din data de 8.09.2008.
2. Hotărârea Guvernului României nr. 49 din 19 ianuarie 2011, publicată în Monitorul Oficial nr. 117 din 16 februarie 2011.
3. C. Robert Atchley, Social Forces and

- Aging, fifth edition, Belmont, California, Wadsworth Publishing Company, 1988.
4. D. Stanley Eitzen, Zinn Baca Maxine, Social Problems, fifth edition, Boston Allyn and Bacon, 1992.
 5. L. Gavrilu, LAROUSSE, dicționar de psihiatrie și psihopatologie clinică, Univers Enciclopedic, București, 1998.
 6. R. Demetrescu, Drepturile omului de vârstă a treia, Ed. I.R.D.O., București, 1994.
 7. S. Michael Bassis, J. Richard Gelles, Levine Ann, Social Problems, New York, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1982.
 8. T. Hickey, L. Douglas Richard, Neglect and Abuse of Older Family Members: Professional's Perspectives and Case Experiences, în „The Gerontologists”, nr. 21, 1981.
 9. V. Bucur, Probleme actuale ale vârstei a treia, Editura Eurostampa, Timișoara, 2001.
 10. Correctional Service Canada, Breaking The Cycle of Family Violence. A Resource Handbook, written and produced by Bonnie Hutchinson Enterprises Inc., Gt-tava, Ontario, 1988.
 11. http://www.medicinasportiva.ro/medicina%20sportiva/articole/Batranetea%20si%20activitatea%20fizica.html#Definitia_batranetii_si_clasificarea_ei (accesat la data de 23.03.2017).

Despre autori

Ștefan BELECCIU,
doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept polițienesc”
a Facultății Securitate Civilă
și Ordine Publică, Academia „Ștefan cel
Mare” a MAI al Republicii Moldova
e-mail: stefan31belecciu@gmail.com
tel.: 079407525

Ion COJOCARU,
doctor în drept, conferențiar universitar,
avocat, Brașov, România
e-mail:
tel.:

About authors

Ștefan BELECCIU,
PhD, associate professor,
Chief of the Department „Police Law”
of the Faculty Civil Security and Public Order
Academy „Stefan cel Mare” of MIA
of the Republic of Moldova
e-mail: stefan31belecciu@gmail.com
tel.: 079407525

Ion COJOCARU,
PhD, associate professor,
lawyer, Brashov, Romania
e-mail:
tel.: